

A megtalált itiner

Egy ifjú autóversenyző hölgy lakott előttem a Dereglye utcai garzonlakásban, ahol óbudás regényemet, a *Tartozást* írtam pár éve, a bútorgyáros Schmidt Miksa, az orvos Örlős Endre, a költő Toldalagi Pál különös életútját Pintér Endre háborús feljegyzésein átszűrve (itt, a közelben teltek mindőjük napjai, a kiscelli kastély, az Uszály utca, a Bécsi úti városi házak háromszögében), majd utóbb *Még beszél* címen afféle sokénú gályanaplómat is összeraktam. Nem ismertem őt személyesen, csak ott maradt cipőjéből tudom, milyen picike lábbal is nyomogatta a gázpedált, a váltót és a féket. Hogy lesz egy ifjú hölgyből autóversenyző? Nem nagyobb talány ez annál, hogy csigatempós természetemmel, minden kezdeti idegenkedésem ellenére, miképp fészkelődtem meg a sofőrülésben úgy, hogy már a hatodik járgányt nyúvóm...

Miközben nemrégiben elhajózni készülődtem – feljebb hajóztam – a Dereglye tájékról, valahonnan a sutból csak most akadt a kezembe lakóelődöm ottfeleedett itinerje egy barcsi pályafutamához. Sokáig forgattam, mert először láttam ilyet. Energikus kézvonásokkal odafirkantott jelzésekkel lekottázva, vezérszavakban a terepviszonyok, az útmenet minden részlete, a kanyar íve, a kerekek letapadása, a sebesség megválasztása, az összes fontos utasítás a kilátásban lévő versenyhez. (Túrabringás is feltesz egyébként ilyen itinert maga elé, hogy tekerés közben a szeme sarkából követve minden pillanatban tudja, hol jár, és rákészülhessen, mi vár rá a következő pillanatban.)

Hibák, vétkek, tévutak fölött borongva számvetéskor, az ám, az emberbe belesajdul, miért is nem adatott meg, hogyhogy nem járt, neki mért nem jutott nyitányként egy ilyen óvó itiner, útmenet, sorsminta, sorsábra, sorvezető, vezérfonal, kiskáté, pályamodell, iránytű, vakkeret az elrajtoló nagy futamhoz, mely egyszeri esélye lesz ezen a földön! Órangyal, hogy el ne vesszen, el ne tévedjen... Az ember gyereke ehelyett – berepülő tesztpilótának kényszerül saját megismételhetetlen életéhez! És ami végül összegződik, ha összegződik, az itinerárium – már csak másoknak szolgálhat, ha szolgál, itiner gyanánt, iránymutatónak.

Alapélményük lehetett ez az első teljes békeév, 1946 jeles születneinek is, akik közül kilencvenhárom nyertünk meg annak, hogy jelen évkönyvünkben hetvensoros vallomásban kíséreljen meg mérleget vonni tisztos korának megpróbáltatásairól és tanulságairól. Erről győzött meg, hogy a 93 vallomásban nem kevesebb, mint 28-szor botlottam sorjában a „véletlen” szó szerinti említésébe (igaz, majdnem a felébe egyetlen szerzőnél, Gulyás Jánosnál). Olyan véletlenre, amit sokszor a sors által rá mért hanyattatásként él meg az ember, amire nem szolgált rá, de amely másszor meg csodálatos véletlenek erejével kapja fel és ragyogja be útját, ahogyan egészen ki sem érdemelte tán.

Sorozatunkat az 1928-asok egymást félszavakból megértő kortársaival kezdve a 19. évszázadhoz érkezünk el az 1946-osok dióhéjba foglalt oral historyjaival. A háború utáni kezdés generációjához, mely nem kapott kézbe kész itinert, a teremtés véletlengenerátorától nyert, beteljesült/kiteljesített sorsképletei mégis – itineráriumok a jövőnek.

Bognár Antal

„A véletlenek a legtöbb filmkezdést is irányították. Ha bátyámat nem viszi ki Erdélybe az ELTE, akkor nem kezdjük el forgatni még amatőr filmesként 1969-ben a *Szék télent*, nem kezdjük el a rendszeres Erdély-járást, Kallós Zoltán megismerését, a *Baladák filmje* sorozatot és a többi széki filmet, erdélyi naiv sorozatot. (...)

(...) Ha a Szék télen nem kap egy televíziós díjat és forgatási felajánlást, akkor nem kerülünk le Domaházára, nem készül el a hatrészes *Domaházi hegyek között* és a *Ne sápadj!*, a *Ne kavarj!*, a véletlen összetalálkozás Medve Alfonz parasztpolgárral. Ha nem találkozunk véletlenül egy novellával, nem ismerkedhetünk meg közel száz meghurcolttal, akiket a Hortobágyra deportáltak az ötvenes években; s ha nincs véletlenül stúdióvezető-váltás, akkor nem készül el a *Törvénytértés nélkül*, nem kap Chicagóban ezüst díjat, amit véletlenül tudtunk meg nyolc évvel később.” (*Gulyás János*) • „Véletlenek kísérték végig, s csak a szerencsének köszönhetem, hogy nem jártam rosszabbul, mint járhattam volna.” (*Csepeli György*) • „Véletlenszerű események következtében lettem a zenésztársadalom tagja. 1962-ben még csak azért rohagáltam lelkesen egy gitárral a Balaton partján, hogy a lányokkal könnyebben összhangba kerüljek.” (*Bródy János*) • „...mi is véletlenül maradtunk meg, amikor kitelepítették tőlünk a magyar családokat...” (*Gágyor Péter*) • „Merő véletlenségből lakom itt. Komolyan. A véletlenek irányították az életemet. Meg a butaságom.” (*Nádudvari Anna*) • „Hogyan lesz valakiből az észti és finn irodalom fordítója? – kérdezték tőlem már nagyon sokszor az elmúlt több mint négy és fél évtized során, és a válaszom mindig az volt: véletlenül. Persze mondhattam volna emelkedettebben is: hogy a sors kegyelméből vagy Isten akaratából – s így visszatekintve talán ez még közelebb is állt volna az igazsághoz.” (*Fehérvári Győző*) • „Amúgy pályafutásomból bárki más számára felhasználható tanulságot nem tudok levonni, mert benne legalább kilencven százalékra teszem a szerencse (más szóval: véletlen) szerepét, mit is mondhatnék a tőlem, magamtól függő legfeljebb tíz százalékról.” (*Tátrai Vilmos*) • „Mennyi az adottság, mennyi a véletlen szerencse, és mennyi a tehetség, az iskolák, a szorgalom, az önbizalom, a sikerélmények, a díjak szerepe életünkben? (...) Hogy miért is tartom most is döntő jelentőségűnek a gyerekkori élmények fontosságát? Mert hiába a legcéltudatosabb elhivatottság érzete – ha az élet nem hozza elélem a döntésekhez szükséges véletlen szerencséseket, a jókor jött tanári bátorításokat, a hely adta élményanyagot, talán én is az építésmérnöki, vagy valami más, »megbízhatóbb« hivatás felé tendáltam volna.” (*Gyárfás Gábor*) • „Úgy hiszem, életemet a szerencse és véletlenek sorozata irányította. Vagy ezek Isten terelgető szándékának eszközei?” (*Mattyasovszky Zsolnay Péter*) • „Édesanyám szerint, bár születésemkor már a második világháború utáni első teljes békeév is eltelt, de a háborút túlélő szülők génjei még hordozták a nagy világégés emlékeit. Nem lehet véletlen, hogy velem ellentétben, három évvel később született öcsém a nyugalom és a kiegyensúlyozottság megtestesítője volt, semmivel sem rosszabb képességekkel.” (*Hollósi Antal*) • „Ez milyen betű? – mutatott az L-re. Lő – mondtam. Remek. És ez? Ó. Kitűnő. Akkor mondd egybe a kettőt. – Lőő – vágtam rá lelkesen. No nem egészen, közölte apám türelmes mosollyal, mint aki tisztában van azzal, hogy az előbbi válasz csupán véletlen félreértés. Gondold át még egyszer!” (*Döbrentei Kornél*) • „Hogy egy pálya miért s hogyan alakul, az a nagy emberi rejtélyek közé tartozik. És persze a véletlenek sokaságához. Mindig is imádtam az életnek ezt a játékát. Hagyni kell, hadd szervezze önmagát, s benne engem is.” (*Praznovszky Mihály*) • „Több sportággal próbálkoztam, amikor... véletlenül versenyautóba ültem. Azóta az az én világom, ott tudok feloldódni, felszabadulni, teljes értékű embernek érezni magam. (...) Visszanézve néha – mert nem nagyon szokásom a nosztalgizálás – eltűnődöm: vajon én magam irányítottam a pályámat, vagy a véletlen hozta a szerencsés-szerencsétlen fordulatokat, s jómagam próbáltam csak ügyesen követni a kacsaringókat, igyekeztem győztesen kijönni belőlük? Úsztam az árral?” (*Ferjancz Attila*)